

wiska była nie tylko samoświadomość literacka artysty, ale i romantyczna idea synkretyzmu sztuk. Wiktor Mikucki (doktorant Uniwersytetu Wrocławskiego) na przykładzie fantazji *Chwili myśli* przedstawił skonstrastowanie dwóch kierunków genologiczno-stylistycznych: dyskursywności i liryczności. Pierwszy przydaje utworom waloru intelektualnego uogólnienia, drugi powoduje, że wypowiedź artystyczna nie przestaje być aktem na wskroś poetyckim. Włodzimierz Toruń (Katolicki Uniwersytet Lubelski) zajął się gatunkową problematyką rapsodu. Referent prezentował sposoby kreacji genologicznej (wybór metrum, metaforyka, styl wysoki) w rapsodach Norwida poświęconych sprawie polskiej niepodległości. Ostatnią wypowiedzią referatową na konferencji było wystąpienie Sławomira Rzepczyńskiego (Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku) o temporalnym wymiarze genologii Norwida. Owo osadzanie się konkretnych gatunków w czasie historycznym z jednej strony dawało polskiemu romantykowi powód do krytyki, z drugiej jednak inspirowało do formułowania własnych sądów estetycznych.

Referaty wygłoszone na konferencji wydano drukiem. Finansowane przez Komitet Badań Naukowych wydawnictwo pokonferencyjne pt. *Genologia Cypriana Norwida* pod redakcją Adeli Kuik-Kalinowskiej ukazało się w Słupsku w 2005 r.

Adela Kuik-Kalinowska

TORUŃSKIE SYMPOZJUM „ANTYK NORWIDA”

W dniach od 22-23 kwietnia 2004 r. Instytut Literatury Polskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu zorganizował sympozjum w ramach projektu *Przekształcenia antycznych tematów, mitów i symboli w literaturze i sztuce romantyzmu i modernizmu* (grant KBN 5 H 01C 034 21), którym kierowała Maria Kalinowska. Tematami przewodnimi VII sesji były: *Tragizm i tragedia* (temat koordynowany przez Janusza Skuczyńskiego) oraz *Antyk Norwida* (koordynator: Grażyna Halkiewicz-Sojak).

Drugi dzień sympozjum został poświęcony wątkowi norwidowskiemu. Obrady otworzyła Zofia Stefanowska, która przewodniczyła sesji przedpołudniowej. Referaty komponowały się w dwa wyraźne cykle; pierwszy wychodził od hermeneutyki mitów bądź analizy wyraźnie wyodrębnionych wątków kultury antycznej. Składały się nań referaty Marii Kalinowskiej „Sparta w twórczości Norwida” (wątek grecki), Elżbiety Wesołowskiej „Norwidowy Owidiusz” (wątek rzymski) i Renaty Czerwińskiej „Święty Paweł w twórczości Norwida” (wątek biblijny). Punktem wyjścia drugiego „cyklu” była analiza immanentna utworów Norwida (Grażyna Halkiewicz-Sojak „Funkcje motywów mitologicznych w Norwidowskich wierszach”, ks. Antoni Dunajski „Norwid wobec wczesnochrześcijańskiej patrystyki”, Włodzimierz Szturc „Tragedia w dziele Norwida”, Rafał Toczko „*Epimenides* w hermeneutycznej perspektywie”). Osobny – edytorski wątek wnosił referat Piotra Chlebowskiego, pracującego nad krytycznym wydaniem

Norwidowskich notatników („Starożytność w notatnikach Norwida – z warsztatu edytor-skiego”).

Przedmiotem rozważań Marii Kalinowskiej był dyptyk Cypriana Norwida *Za kulisami–Tyrtej* oraz *Agezylausz* Juliusza Słowackiego. Wstępna część referatu została poświęcona obrazowi Sparty w kulturze europejskiej. Kalinowska, przywołując ustalenia badaczy dziejów antycznej Grecji, m.in. Elizabeth Rawson czy Wenera Jaegera, omówiła rolę Sparty w starożytności, jej ustrój państwowy, przeciwstawiany demokracji ateńskiej. Następnie wymieniła „najważniejsze elementy składające się na obraz Sparty w nowożytnej literaturze i kulturze” oraz przedstawiła podstawowe tendencje w recepcji tematu „spartańskiego” w literaturze i sztuce XVIII i XIX w., które wpłynęły na ukształtowanie się romantycznego wizerunku Sparty. W dalszej części badaczka zinterpretowała kilka postaci-znaków, funkcjonujących w kulturze jako zespoły wyobrażeń „problemowo-obrazowych”: Likurga, Tyrteusza, Leonidasa, króla Agisa, a następnie zestawiała utwory Słowackiego i Norwida, porównując sposób funkcjonowania w nich kilku problemów skoncentrowanych wokół motywu Sparty. Wydobyła opozycje i analogie: „Sparta–Ateny”, „Sparta-Polska czy Ateny-Polska?”, „Tyrtej – poeta-wódz czy ewangeliczny, cichy bohater?”, „Kamienne królestwo i żelazni ludzie – Sparta w *Tyrteju*”. Referat wieńczyły refleksje na temat pieśni chóralnej – koncepcji chóru i poezji oraz rozpadu formy tragedii w obu omawianych utworach.

Istotą rozważań Renaty Czerwińskiej była analiza motywu św. Pawła w twórczości Norwida, ze szczególnym uwzględnieniem *Notatek z mitologii* i *Notatek z historii*. Celowość tych działań była podyktowana – zgodnie ze wstępnymi ustaleniami Autorki – częstym odwoływaniem się autora *Vade-mecum* do nauczania św. Pawła. Przybliżając życiorys świętego, wyróżniła te cechy postawy Apostoła, które dla Norwida stanowiły świadectwo dojrzewania istoty ludzkiej w swoim człowieczeństwie i w swoim powołaniu. Pokazała kontynuację tematu w korespondencji pisarza, odwołując się zwłaszcza do listów Norwida do Joanny Kuczyńskiej z 1867 r. Całość zamykało spostrzeżenie na temat funkcji, jaką pełni motyw św. Pawła w twórczości poety. Ową funkcją jest metaforyczne ukazanie człowieka będącego w drodze znaczonej wewnętrznymi przemianami, prowadzącymi ku pełni człowieczeństwa.

Grażyna Halkiewicz-Sojak wygłosiła referat na temat funkcji motywów mitologicznych w Norwidowskich wierszach. Wstępna część wystąpienia wskazywała te momenty w twórczości i życiu poety, w których pojawia się motywika mitologiczna i jej frekwencja oraz funkcje są szczególnie znaczące. Dalsza część referatu przynosiła liczne przykłady Norwidowskiej reinterpretacji motywów mitologicznych (np. w wierszach: *Czasy – Socjalizm*, *Sfinks*, *Fatum*, *Fortepian Szopena*, *Rozebrana*). W konkluzji Autorka wskazywała na różnorodność ich lirycznego sfunkcjonalizowania.

Referat ks. Antoniego Dunajskiego został poświęcony zainteresowaniom Norwida literaturą patrystyczną oraz czerpanym z niej inspiracjom. Autor zastrzegł wprawdzie, że nie jest to jakiś szczególny nurt studiów poety, ale jednocześnie stwierdził, że warto pokusić się o refleksje nad stosunkiem Norwida do patrystyki w celu pełniejszego zrozumienia postawy poety wobec literatury antycznej w ogóle. Zaznaczył, iż przedmiotem jego rozważań będzie także wskazanie funkcji, jakie owe „patrystyczne okrucy” spełniają w pismach Norwida. Skoncentrował swoją uwagę wokół następujących

problemów: stosunek poety do nauki Ojców Kościoła (respektowanie przez poetę zasady komplementarności, według której „opinie Ojców Kościoła wzajemnie się uzupełniają, każda wnosi do Tradycji Kościoła jakąś część, ale jej jeszcze nie stanowi”), wobec Pisma Świętego, które wraz z opiniami Ojców Kościoła stanowią źródło wiedzy na temat „Chrześcijaństwa w krystalicznie czystej postaci”. Autor dokonał przeglądu Norwidowej patrystycznej lektury duchowej i dostrzegł w jego estetyce płynące stamtąd inspiracje. W końcowej części swojego wywodu zgromadził argumenty przemawiające za aprobatą poety dla faktu pozytywnego komentowania przez Ojców Kościoła starożytnych twórców niechrześcijańskich. To z kolei miałyby dowodzić braku u Norwida opozycji „między szeroko pojętym chrześcijaństwem a szeroko pojętą starożytnością”, choć, jak zaznaczył referent, „istnieje wyraźna opozycja pomiędzy chrześcijaństwem a starożytną pogańską religijnością”.

Rafał Toczko, kierując się drugą hermeneutyczną zasadą interpretatora – „zaczniemy od tego, co niejasne, co najtrudniejsze”, podjął rozważania nad *Epimenidesem* Norwida. Refleksje nad utworem poety ograniczył do kilku problemów, które zostały przez niego zasygnalizowane we wstępie wywodu, czyli: „do czego służy autorowi postać Byrona?”, „do czego służy postać Epimenidesa?”, „kto jest podmiotem części IV i V?”, „czy te wszystkie postaci to Norwid, który rozpiął siebie na trzy role?”. Autor za najistotniejsze uznał trzy elementy: „kreacja na wygnańca, na starożytnego mędrca” oraz odautorskie dygresje. Celem badacza było znalezienie argumentów dla następującej hipotezy: „Norwid w tym utworze, poza dygresjami o niepodległościowym zrywie Greków, o metodzie naukowej archeologii, poza semantyczną grą symbolem ruiny, daje obraz swojego życia w jego najbardziej dramatycznym chyba i nieszczęśliwym momencie. Norwid w poemacie *Epimenides* przedstawia nam dramat swojego życia już to, chowając się za maskami, już to przez słabo zawoalowane «medium» liryki bezpośredniej”.

Przedmiotem referatu Piotra Chlebowskiego były *Notatki z mitologii* Norwida. Zasadnicza część wywodu została poprzedzona wyjaśnieniem na temat użytego w tytule genologicznego wyróżnika – dyptyk. Celowość owego zabiegu podyktowana jest panującą powszechnie opinią o jednolitości kompozycyjnej notatek. Autor dostrzegł semantyczny związek *Notatek z mitologii* z *Notatkami z historii*, zwracając jednocześnie uwagę na zewnętrzne wyróżniki obydwu tekstów. Dalsza część odczytu została poświęcona rozważaniom na temat strukturalno-genetycznego continuum określającego obydwie części notatek przy założeniu, że Norwidowi nieustannie przyświecała artystyczna wizja „całości”. Liczne przykłady zaczerpnięte z Norwidowskich notatek stanowiły podstawę wniosków o dwu tendencjach, charakterystycznych dla gromadzonego przez poetę materiału. Według prelegenta pierwsza koncentruje się wokół „budowy osobliwego systemu myślowego za pomocą reinterpretacji jednego z podstawowych dla kultury XIX wieku pojęć” – „mitologia”, które nabiera wymiarów ogólnoludzkich, antropologicznych, kulturowych, jak również historycznych, etnologicznych i społecznych. Tendencja druga dotyczy zaś związku mitologii z religią, przy czym obydwie pojęcia funkcjonują w niektórych kontekstach jako synonimy. Rozważania nad notatkami Norwida doprowadziły badacza do wniosku, że Norwid dążył do zbudowania historiozofii, u której podstaw legło przeświadczenie o historycznej ciągłości Objawienia.

Stąd poszukiwanie śladów Ewangelii we wszystkich religiach i kulturach starożytnych, o których pisze Norwid w swoich notatkach.

Obrady zamykała dyskusja, podczas której podjęto kwestie metodologiczne (pytanie o typ hermeneutyki adekwatnej do twórczości poety), genologiczne (pytanie o status notatek) oraz edytorskie.

Anna Mazur

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI JAK CZYTAĆ NORWIDA? POSTAWY BADAWCZE, METODY, WERYFIKACJE. COLLOQUIA ROMANTYCZNE III

W dniach 15-16 grudnia 2005 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyły się kolejne, już trzecie *Colloquia Romantyczne*. Po refleksji nad *Dziadami* Adama Mickiewicza i konferencji poświęconej Zygmunutowi Krasieńskiemu¹ to spotkanie dotyczyło twórczości Cypriana Kamila Norwida, a dokładny temat sympozjum brzmiał: *Jak czytać Norwida? Postawy badawcze, metody, weryfikacje*. Organizatorom cieszącym się coraz większym zainteresowaniem i poniekąd należącym już do tradycji uniwersytetu colloquiów romantycznych udało się zgromadzić wybitnych norwidologów z wielu ośrodków badawczych w Polsce.

Temat konferencji umożliwił uczonym szeroką refleksję nad możliwościami poszukiwań oraz pozwolił na próbę weryfikacji dotychczasowego stanu badań nad twórczością autora *Promethidona*. Samo zaś spotkanie ujawniło duże zróżnicowanie postaw metodologicznych, niejednokrotnie rozbieżność strategii badawczych i sposobów rozumienia problemu.

Pierwsza część konferencji skupiała się wokół ogólnych refleksji nad stanem badań norwidologicznych. Obrady zainaugurowała Zofia Stefanowska (IBL PAN, UKSW) referatem pt. *Norwid – polityk emigracyjny*, w którym przedstawiła zainteresowania społeczno-polityczne i kulturowe poety, a także jego postawy i reakcje na różnorakie wydarzenia. Ujawniła dużą społeczną wrażliwość poety, ale i pewną niekonsekwencję działań. Zademonstrowała i potwierdziła swój sposób lektury Norwidowego dzieła, mocno ugruntowany w historii badań nad tym poetą.

Z kolei Stefan Sawicki (KUL) poruszył ważki problem stereotypów narosłych wokół Norwida. Skupił się na trzech, jego zdaniem najistotniejszych. Pierwszy to jednostronny

¹ Zwieńczeniem dwóch pierwszych konferencji są pozycje książkowe. *Rozmowy o „Dziadach”*, red. B. Kuczera-Chachulska, M. Prussak. Warszawa 2005; *Z. K r a s i ń s k i. Pytania o twórczość*. Red. B. Kuczera-Chachulska, M. Prussak, E. Szregłacka. Warszawa 2005.